

УДК 378.013-057.875

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-1-57>**Олена ІСАКОВА,***orcid.org/0000-0003-1683-4109*

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук

Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

(Запоріжжя, Україна) 0969300659@ukr.net

Лариса ЕРЕМЕНКО,*orcid.org/0000-0002-2871-1184*

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук

Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

(Запоріжжя, Україна) kenaz21kof@gmail.com

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕВАГИ

У статті розглядаються та аналізуються основні елементи дистанційної освіти, її переваги та недоліки. Сучасне суспільство поставило перед вищою школою нове глобальне завдання – необхідність забезпечення доступу до вищої освіти все більш широких верств суспільства, оскільки для будь-якої країни ступінь її економічного і технологічного розвитку, добробуту суспільства пропорційні середньому рівню знань, умінь, навичок і кваліфікацій її активного населення.

Люди з високою кваліфікацією краще пристосовані до можливих змін профілю роботи, менше вразливі у випадках її втрати, спроможні оновлювати і підвищувати рівень своїх знань та вмінь. Це кардинально змінює стан системи освіти в суспільстві, її інституційний статус. Освіта стає не лише інструментом взаємопроникнення знань і технологій у глобальному масштабі, а й капіталу, засобом боротьби за ринок, розв'язання геополітичних завдань.

Сучасному суспільству потрібна масова якісна освіта, яка спроможна забезпечити вимоги до споживача та виробника матеріальних і духовних благ. Виконати соціальне замовлення суспільства через збільшення асигнувань на освіту, збільшення кількості навчальних закладів та іншими традиційними способами не в змозі навіть заможні країни. Тому поява дистанційної освіти не випадкова, це закономірний етап розвитку та адаптації освіти до сучасних умов.

Успішне вирішення проблеми впровадження дистанційної освіти в Україні сприятиме підвищенню якості і рівня доступності вищої освіти, інтеграції національної системи освіти в наукову, виробничу, соціально-суспільну та культурну інформаційну інфраструктуру світового співтовариства.

Дистанційна освіта – це система, в якій реалізується процес дистанційного навчання для досягнення і підтвердження учнем певного освітнього цензу, який стає основою його подальшої творчої і трудової діяльності.

Дистанційне навчання – це універсальна форма навчання, що базується на використанні широкого спектра традиційних, нових інформаційних і телекомунікаційних технологій і технічних засобів, які створюють умови для учня вільного вибору освітніх дисциплін, відповідних стандартам, діалогового обміну з викладачем, при цьому процес навчання не залежить від розташування.

Для розвитку дистанційного навчання необхідно: розробити модель організації дистанційного навчання, оптимізовану на цілі, завдання та специфіку навчання у ВНЗ; створити відповідне науково-методичне забезпечення та навчально-програмну документацію; підготувати педагогічні та навчально-допоміжні кадри навчального закладу учня в просторі і в часі.

Для розвитку дистанційного навчання необхідно: розробити модель організації дистанційного навчання, оптимізовану на цілі, завдання та специфіку навчання у ВНЗ; створити відповідне науково-методичне забезпечення та навчально-програмну документацію; підготувати педагогічні та навчально-допоміжні кадри навчального закладу.

Стратегічною метою дистанційної освіти стає надання можливості отримання якісної освіти будь-якого рівня на місці проживання або професійної діяльності різним соціальним групам і верствам, незалежно від умов життя і роботи відповідно до індивідуальних можливостей і здібностей.

Успішне вирішення проблеми впровадження дистанційної освіти в Україні сприятиме підвищенню якості і рівня доступності вищої освіти, інтеграції національної системи освіти в наукову, виробничу, соціально-суспільну та культурну інформаційну інфраструктуру світового співтовариства.

Ключові слова: дистанційне навчання, Інтернет, інформаційні технології, форма навчання, онлайн.

Olena ISAKOVA,

orcid.org/0000-0003-1683-4109

*Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Suspension and Humanitarian Sciences
Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University
(Zaporizhzhia, Ukraine) 0969300659@ukr.net*

Larisa EREMENKO,

orcid.org/0000-0002-2871-1184

*Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Suspension and Humanitarian Sciences
Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University
(Zaporizhzhia, Ukraine) kenaz21kof@gmail.com*

DISTANCE LEARNING: CHALLENGES AND BENEFITS

The article discusses and analyzes the main elements of distance education, its advantages and disadvantages. Modern society has set a new global task for higher education – the need to ensure access to higher education for increasingly broad segments of society, since for any country the degree of its economic and technological development, the well-being of society are proportional to the average level of knowledge, skills, skills and qualifications of its active population.

Highly qualified people are better adapted to possible changes in the job profile, less vulnerable in cases of loss, and are able to update and improve their knowledge and skills. This radically changes the state of the education system in society, its institutional status. Education becomes not only a tool for the interpenetration of knowledge and technology on a global scale, but also capital, a means of fighting for the market, solving geopolitical problems.

Modern society needs mass, high-quality education that can meet the requirements for the consumer and producer of material and spiritual goods. Even rich countries are not able to fulfill the social order of society by increasing allocations for education, increasing the number of educational institutions, and other traditional methods. Therefore, the emergence of distance education is not accidental, it is a natural stage in the development and adaptation of education to modern conditions.

Successful solution of the problem of introducing distance education in Ukraine, it will contribute to improving the quality and level of accessibility of higher education, integrating the national education system into the scientific, industrial, socio-social and cultural information infrastructure of the world community.

Distance education is a system in which the process of distance learning is implemented in order to achieve and confirm a certain educational qualification by the student, which becomes the basis for his further creative and labor activity.

Distance learning is a universal form of education based on the use of a wide range of traditional, new information and telecommunication technologies, and technical means that create conditions for the student to freely choose educational disciplines that meet standards, dialogue exchange with the teacher, while the learning process does not depend on the location of the student in space and time.

For the development of distance learning, it is necessary: to develop a model of the organization of distance learning, optimized for the goals, objectives and specifics of higher education; to create appropriate scientific and methodological support and educational program documentation; to prepare pedagogical and teaching support staff of the educational institution.

The strategic goal of distance education is to provide opportunities for obtaining high-quality education at any level at the place of residence or professional activity to various social groups and strata, regardless of living and working conditions in accordance with individual capabilities and abilities.

Successful solution of the problem of introducing distance education in Ukraine, it will contribute to improving the quality and level of accessibility of higher education, integrating the national education system into the scientific, industrial, socio-social and cultural information infrastructure of the world community.

Key words: *Distance learning, Internet, information technologies, form of training, online.*

Постановка проблеми. Відповідно до положень Концепції розвитку освіти України на 2015–2025 роки нагальним завданням якісної освіти є переорієнтація системи освіти на ефективну систему, здатну продукувати індивідів для забезпечення прискореного економічного зростання і культурного розвитку країни, свідомих, суспільно активних фахівців, конкурентоспроможних на європейському і світових ринках праці. Реалізація цих єдиних для всієї освіти завдань має здійсню-

ватися різними способами – за допомогою розмаїття освітніх інституцій, форм і методів навчання, одним з яких є дистанційна освіта.

Для сучасного суспільства характерний новий погляд на освіту, який видозмінює функціональну роль системи освіти і надає їй характер інтегративного соціального інституту. Процеси глобалізації всіх сфер суспільного життя роблять реалізацію завдання безперервної освіти населення життєвою необхідністю. До інноваційних

освітніх технологій відноситься дистанційне навчання. Сучасні дистанційні освітні технології відкривають реальні перспективи для підвищення якості знань і оперативності освітнього процесу, для вирішення різних соціальних проблем, пов'язаних з функціонуванням інституту освіти.

Актуальність дослідження обумовлена загальними тенденціями світового розвитку, детермінуючими зміна пріоритетності цільових установок в освіті: розвиток конкурентного освітнього середовища; інформатизація освіти; впровадження інноваційних освітніх технологій і фінансових механізмів; формування інфраструктури безперервної освіти; збільшення частки дорослого населення в структурі контингенту студентів професійних навчальних закладів. Остання з перерахованих тенденцій набуває все більш виражений характер у зв'язку зі світовою економічною кризою і необхідністю професійного навчання і перепідготовки вивільнених робітників і фахівців з урахуванням випереджаючого кадрового забезпечення процесів технологічного переозброєння промислового виробництва і антикризового розвитку регіонів.

Звідси зростає інтерес до дистанційного навчання, яке, за визначенням, є навчанням на відстані, коли викладач і учень розділені просторово. Така форма організації навчання забезпечує доступність і безперервність якісної освіти для всіх верств населення в силу його відкритості для партнерства, новаторства та індивідуалізації розвитку учнів; варіативності установ, форм, методів і засобів навчання; особистісно орієнтованої спрямованості. Всі ці переваги були яскраво продемонстровані практичним досвідом провідних університетів Америки та Європи.

Дистанційна освіта – це система, в якій реалізується процес дистанційного навчання для досягнення і підтвердження учнем певного освітнього цензу, який стає основою його подальшої творчої і трудової діяльності.

Дистанційне навчання – це універсальна форма навчання, що базується на використанні широкого спектра традиційних, нових інформаційних і телекомунікаційних технологій і технічних засобів, які створюють умови для учня вільного вибору освітніх дисциплін, відповідних стандартам, діалогового обміну з викладачем, при цьому процес навчання не залежить від розташування учня в просторі і в часі.

Під дистанційними освітніми технологіями розуміються освітні технології, реалізовані в основному із застосуванням інформаційних і телекомунікаційних технологій при опосередко-

ваному (на відстані) або не повністю опосередкованому взаємодії учня і педагогічного працівника.

Дистанційна освіта здатна задовольнити потреби в освіті, нарощувати людський капітал представників усіх соціальних груп і верств. Але особливої значущості воно набуває для жителів віддалених від вузівських центрів населених пунктів, для тих, хто в силу різних обставин (материнство, інвалідність, безробіття, зайнятість на роботі, велика перерва між попередньою освітою і ін.) не може отримати освіту за традиційною технологією. В умовах формування системи безперервної освіти і підвищення кваліфікації, дистанційне навчання стає оптимальною формою випереджаючого навчання і професійної перепідготовки.

Розвиток дистанційної освіти вимагає спеціального наукового дослідження двох ключових, взаємопов'язаних проблем освіти – його соціальної доступності та якості.

Для розвитку дистанційного навчання необхідно: розробити модель організації дистанційного навчання, оптимізовану на цілі, завдання та специфіку навчання; створити відповідне науково-методичне забезпечення та навчально-програмну документацію; підготувати педагогічні та навчально-допоміжні кадри навчального закладу.

Аналіз досліджень. На сьогодні існує багато підходів до визначення поняття «дистанційне навчання». Це поняття було сформульоване такими вченими, як М. Томпсон, М. Мур, А. Кларк, і Д. Кіган. Кожен із цих авторів підкреслював окремий аспект цього методу.

Так, найбільш актуальним для нашого дослідження вважаємо визначення Д. Кігана, який трактує дистанційну освіту як таку, що звільняє студента від необхідності поїздки в «постійне місце, у певний час, щоб зустрітися з фіксованою особою для навчання як результат технологічного поділу на вчителя і учня» (Дмитренко, 2019: 25).

У вітчизняній літературі неодноразово розглядалися проблеми становлення та розвитку дистанційного навчання в Україні: у працях Н. В. Казаринової розглядалися деякі складові дистанційної освіти у межах усієї країни; в працях Б. І. Шуневича та Г.О. Яценка дистанційне навчання розглядалося на рівні конкретного навчального закладу, а у працях С. В. Степаненка, В. Ю. Стрельнікова – на міжнародному рівні (Гуржій, 2018:45).

Також питання дистанційного навчання в Україні досліджено у працях Б. Агранович, О. Адаменко, А. Артюшенко, П. Брусиловського, В. Бикова, Г. Кедрова, А. Короткова, О. Крюкова, М. Моїсєєвої, Ю. Моїсєєва, Ю. Насонова, О. Полат, І. Роберт,

Д. Смоліна, Ю. Триуса. У їхніх дослідженнях дистанційне навчання визначено як організація навчального процесу, за якої викладач розробляє навчальну програму, що базується на самостійному навчанні студента (Дмитренко, 2019: 87).

В. Г. Кремень переконаний, що дистанційна форма освіти – реакція на зовнішні зміни, які відбуваються у світі (об’єктивні тенденції глобалізації світу, підвищення динаміки його економічного розвитку, бурхливий розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій) (Кремень, 2017: 56).

Український вчений Р. П. Іващенко відзначає низькі теоретичні обґрунтування проблеми дистанційного навчання, що виявляється у відсутності чітких цілей навчання й необхідних початкових вимог до студента для роботи в цій системі (Власенко, 2020: 66).

Українські фахівці під час створення Українського центру дистанційної освіти розглядають дистанційну форму навчання як таку, за якої використовуються глобальні комп’ютерні комунікації (як Інтернет) та яка базується на індивідуальній роботі студентів із чітко дібраним навчальним матеріалом, а також на активному спілкуванні з викладачами та іншими студентами.

Мета статті. Проаналізувати основні елементи, переваги та недоліки дистанційної освіти, а також спрогнозувати перспективи її розвитку в сучасній Україні

Виклад основного матеріалу. Дистанційне навчання (Distance Learning, Distance Education) – це така форма організації освітнього процесу, основою якої є самостійна робота людини, яка навчається. Це дає змогу навчатися у зручний для людини час та у віддаленому від викладача місці (тому дистанційне).

Навчання з переважною самостійною роботою відоме давно. У нашій країні воно називалося «заочним», на Заході – «кореспондентським», або «дистанційним» (The Distance Education and Training Council – існує з 1926 року). Нині у світі накопичено значний досвід реалізації систем дистанційної освіти. У США в системі дистанційної освіти навчається близько одного мільйона осіб. Дистанційна освіта розвивається й в інших регіонах світу. Як приклади можна навести Китайський телеуніверситет (Китай), Національний відкритий університет ім. Індіри Ганді (Індія), Університет Пайнам Ноор (Іран), Корейський національний відкритий університет (Корея), Університет Південної Африки, Відкритий Університет Сукотай Тампаріат (Таїланд), Університет Анадолю (Туреччина) (Дмитренко, 2019: 93).

Система дистанційного навчання розрахована переважно на людей достатньо свідомих, які не потребують постійного контролю з боку викладача. Тому важливу роль при дистанційному навчанні відіграє мотивація слухачів, їхня здатність до самоорганізації. Найбільш важливими компонентами дистанційного навчання є: створення практичних ситуацій під час навчального процесу, можливість для студента проявити себе, самореалізуватися, чіткість організації навчального процесу та індивідуального підходу.

У дистанційній освіті, можна виділити три основних технології:

– **кейс-технологія**, коли навчально-методичні матеріали чітко структуровані і відповідним чином комплектуються в спеціальний набір (кейс»), потім вони пересилаються для самостійного вивчення з періодичними консультаціями у спеціальних викладачів-консультантів – тьюторів або інструкторів у створених для цих цілей віддалених (регіональних) філіях;

– **TV-технологія**, що базується на використанні телевізійних лекцій з консультаціями у викладачів – тьюторів;

– **мережева технологія**, що базується на використанні мережі Інтернет як для забезпечення учнів навчально-методичним матеріалом, так і для інтерактивної взаємодії між викладачем і учнями.

Поки саме **кейс-технології** є основними для більшості освітніх установ, які ведуть дистанційне навчання. Використання TV-технології широко не застосовується. В умовах економічної нестабільності і мізерності фінансування системи освіти серйозних робіт в цьому напрямку в останні роки практично не робилося (Власенко, 2020: 66).

Широке впровадження глобальної комп’ютерної мережі Інтернет в освіту не дозволяє розглядати перспективні освітні проекти у відриві від технологій цієї унікальної інформаційної та транспортної мережі. Це середовище зумовило появу мережевих технологій навчання через Інтернет. Мережеве дистанційне навчання в свою чергу активно стимулює розвиток систем інформаційного забезпечення навчального процесу – мережевих електронних бібліотек. Істотною перевагою мережевих технологій на відміну від інших є можливість навчатися в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом, використовуючи інформаційні ресурси віддаленого на значну відстань навчального закладу, маючи постійний контакт з викладачем, студентами та адміністрацією навчального закладу.

Однак вивчення практики дистанційного навчання у вузах показало, що існує ряд обставин, що стримують його активне впровадження.

По-перше, це-нормативно-правова невизначеність і недостатнє організаційно-методичне забезпечення цієї форми організації навчання.

По-друге, множинність моделей дистанційного навчання не враховують специфіку вузів.

По-третє, низький рівень інформаційно-комунікативної компетентності викладачів що призводить до того, що дистанційна освіта фактично, копіює традиційне заочне навчання (Гуржій, 2018:67).

Слід зазначити, що питання технічних засобів реалізації процесу навчання в дистанційній освіті з прикладних стають основоположними. На їх основі створюється віртуальне освітнє середовище, і їх відсутність, невідповідність або несправність робить здійснення навчального процесу неможливим.

Навчальний процес в системі дистанційної освіти, має специфічні особливості, не характерні для інших форм навчання. Він відрізняється по контингенту учнів, цілям, змістом і способам його подання, мотивації, структурі і термінами. Все це дозволило виділити дистанційне навчання як самостійну форму, що займає певне місце в структурі вищої освіти.

Для забезпечення педагогічної ефективності дистанційного навчання, перш за все необхідно, щоб в ньому реалізовувалися не тільки відповідні принципи класичної дидактики, а й специфічні принципи. До числа останніх можна віднести наступні: інтерактивність; потенційна надмірність навчальної інформації; нелінійність інформаційних структур і процесів; комплексне використання засобів мультимедіа та мережевих технологій. (Кремень, 2017: 73).

Серйозною проблемою залишається виявлення психолого-педагогічних особливостей реалізації дистанційного навчального процесу, без чого ефективність його не може бути забезпечена. Найбільш важливими тут залишаються проблеми спілкування у віртуальному середовищі, створення і підтримання мотивації навчання, забезпечення адекватності контролю і самоконтролю і ряд інших.

Розробка цих проблем стає актуальною, тому, що їх не вирішеність може не тільки звести до мінімуму ефективність використання нових інформаційних технологій, а й дати в ряді випадків негативний ефект, профануючи процес і результат навчання.

Висновки. Дистанційна освіта дозволяє поєднувати місце роботи і навчання, економити час

навчання за рахунок ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій. Ефективність дистанційної освіти з точки зору якості знань і його затребуваності на ринку, більшістю учнів оцінюється не нижче, ніж традиційний освітній процес. Широке впровадження дистанційної освіти дозволить розширити доступ до освіти різним верствам населення, в тому числі тим, хто не володіє необхідними фінансовими та іншими ресурсами для отримання традиційної освіти.

Володіючи такими перевагами, як гнучкість, модульність, паралельність, широке охоплення, рентабельність, технологічність, вихід до світових інформаційних ресурсів та ін., при відповідній науково-методичній організації, дистанційне навчання забезпечить високий рівень знань і тим самим займе вигідну позицію на ринку освітніх послуг.

Односторонні зусилля учасників освітнього процесу – держави, вузу, роботодавців і учнів – щодо підвищення якості та соціальної доступності освіти, не здатні забезпечити бажаного результату. В сучасних умовах необхідний синергетичний ефект від взаємодії учасників освітнього процесу, на основі взаєморозуміння, довіри і співпраці. Створення такого механізму взаємодії відсуне на другий план питання про переваги і недоліки нових і традиційних освітніх технологій. На першому плані стане питання про інтеграцію можливостей всіх освітніх технологій. (Кремень, 2017: 91).

В умовах реформи вищої школи особливого значення набуває державне регулювання освітнього процесу, спрямоване на підвищення якості та розширення соціальної доступності дистанційної освіти у вузах.

Необхідно надалі розвивати відповідну професійну перепідготовку та підвищення кваліфікації професорсько-викладацьких кадрів, так як це один з найефективніших способів масштабно вирішити задачу підготовки кадрів для інноваційної діяльності в регіоні, а значить, підвищення якості та доступності освіти.

Широке впровадження дистанційної освіти підвищить конкурентоспроможність і, тим самим, істотно вплине на цінову кон'юнктуру ринку освітніх послуг. Конкуренцію цим послугам може скласти широке впровадження дистанційного навчання, ціни на яке будуть істотно нижче цін на послуги традиційного навчання. Дистанційна освіта надає широкий спектр послуг вищої школи за основними та додатковими програмами та формами навчання для різних верств населення в умовах інноваційного розвитку. Отже, має сут-

тевий соціальний потенціал. У зв'язку з цим стратегічною метою дистанційної освіти стає надання можливості отримання якісної освіти будь-якого рівня на місці проживання або професійної діяльності різним соціальним групам і верствам, незалежно від умов життя і роботи відповідно до індивідуальних можливостей і здібностей.

Успішне вирішення проблеми впровадження дистанційної освіти в Україні сприятиме підвищенню якості і рівня доступності вищої освіти, інтеграції національної системи освіти в наукову, виробничу, соціально-суспільну та культурну інформаційну інфраструктуру світового співтовариства.

Підводячи підсумки, слід ще раз відзначити, що створення системи дистанційної освіти в Україні забезпечить: розширення кола споживачів освітніх послуг; підвищення якості навчання слухачів, студентів і школярів незалежно від їхнього місцезнаходження; створення додаткових робочих місць для громадян України; створення спеціаль-

них курсів дистанційного навчання, які спрямовані на підвищення кваліфікації і перепідготовку кадрів; створення програм і курсів психологічної підтримки; можливість одержання освіти за українськими програмами громадянам зарубіжних країн; реалізацію системи безперервної освіти «через все життя»; індивідуалізацію навчання при масовості освіти.

Отже, ураховуючи директиви розвитку освіти в Україні, переваги дистанційного навчання, необхідно розробити гнучку й ефективну систему застосування дистанційного навчання. Для цього потрібно забезпечити інформаційну й методологічну освітню базу та підготувати висококваліфікованих спеціалістів для здійснення дистанційного процесу навчання.

Як подальше питання для дослідження в контексті дистанційного навчання розглядаємо проблему мотивації студентів в умовах дистанційного навчання, що забезпечує реалізацію індивідуального підходу в освіті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуржій А. М. Інформаційні технології в освіті . К. : ІЗМН, 2018. 312 с.
2. Власенко Л. В. Переваги та недоліки дистанційного навчання. Дрогобич.: «Університет», 2020. 224 с.
3. Дмитренко П. В. Дистанційна освіта. К. : НПУ, 2019. 250 с.
4. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. К. : Грамота, 2018. 248 с.
5. Степаненко С. В. Про трансформацію системи заочної освіти. К. : Вища школа, 2020. 310 с.

REFERENCES

1. Hurzhiy A. M. Informatsiyni tekhnolohiyi v osviti. [Information technologies in education]. K. : IZMN, 2018. 312 s. [in Ukrainian].
2. Vlasenko L. V. Perevahy ta nedoliky dystantsiynoho navchannya. [Advantages and disadvantages of distance learning]. Drohobych.: «Universytet», 2020. 224 s. [in Ukrainian].
3. Dmytrenko P. V. Dystantsiyna osvita. [Distance education]. K.: NPU, 2019. 250 s. [in Ukrainian].
4. Kremen' V. H. Osvita i nauka v Ukrayini – innovatsiyni aspekty. [Education and science in Ukraine – innovative aspects]. K.: Hramota, 2018. 248 s. [in Ukrainian].
5. Stepanenko S. V. Pro transformatsiyu systemy zaochnoyi osvity. [About the transformation of the correspondence education system]. K.: Vyshcha shkola, 2020. 310 s. [in Ukrainian].